

УДК 616.825:616-00

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/39-1-43>

Божена БУХОВЕЦЬ,

orcid.org/0000-0003-2386-3995

кандидат наук з фізичного виховання і спорту,
викладач кафедри гімнастики

Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського
(Одеса, Україна) *bowena045@gmail.com*

Галина ДИШЕЛЬ,

orcid.org/0000 0002-4850-9442

старший викладач кафедри біології та охорони здоров'я

Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського
(Одеса, Україна) *bowena045@gmail.com*

Сергій РОМАНЕНКО,

orcid.org/0000 0002-4446-9244

кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри спортивних ігор

Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського
(Одеса, Україна) *bowena045@gmail.com*

ПЕРЕДУМОВИ ПОБУДОВИ ПРОГРАМИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

У статті представлено проблему реалізації процесу фізичного виховання дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення. Науковці вважають, що порушення мовлення є передумовою соціальної депривації, зумовленої сенсорними дефіцитами. Саме у дошкільному віці організм дітей адаптується до систематичних занять фізичними вправами.

Аналіз наукових досліджень свідчить про високу ефективність реалізації процесу фізичного виховання для дітей представленої нозологічної групи такого віку. Процес фізичного виховання дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення є систематичним та потребує заздалегідь продуманих і послідовних дій та оцінки стану рухової функції досліджуваного контингенту.

Організація процесу фізичного виховання для дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення має свої відмінні характеристики. Отже, побудова процесу фізичного виховання дітей з порушеннями мовлення значно відрізняється від проведення ідентичних занять порівняно з практично здоровими однолітками.

З огляду на актуальність такої проблеми останніми роками в Україні реалізовано низку ініціатив щодо дослідження реалізації процесу фізичного виховання цієї групи дітей. Сам процес фізичного виховання приховує у собі значні інтеграційні можливості.

Однак науковці відзначають відсутність сучасних розроблених програм організації процесу фізичного виховання дітей такої нозологічної групи, перед науковцями постає проблема їх розробки. Можна припустити, що відсутність програм фізичного виховання дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення зумовлена недостатнім дослідженням оцінки саме рівнів рухової функції такого контингенту, а отже, відсутністю діагностичного підґрунтя.

Відповідно, нераціональне використання засобів фізичного виховання, що зумовлене відсутністю дослідження рухової функції дітей з мовленнєвими порушеннями для реалізації процесу фізичного виховання дітей дошкільного віку не тільки не реалізує ефективний корекційно-оздоровчий вплив на організм дитини, але й може вплинути як на прогресування мовленнєвих порушень, так і на погіршення стану здоров'я загалом.

Ключові слова: діти з порушеннями мовлення, фізичне виховання, нозологічна група, рухова функція, діти дошкільного віку.

Bozhena BUKHOVETS,*orcid.org/0000-0003-2386-3995**Candidate of Sciences in Physical Education and Sports**Lecturer at the Department of Gymnastics**South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky**(Odesa, Ukraine) bowena045@gmail.com***Halyna DYSHEL,***orcid.org/0000-0002-4850-9442**Senior Lecturer at the Department of Biology and Health**South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky**(Odesa, Ukraine) bowena045@gmail.com***Serhii ROMANENKO,***orcid.org/0000 0002-4446-9244**Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor,**Associate Professor at the Department of Sports Games**South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky**(Odesa, Ukraine) bowena045@gmail.com*

PREREQUISITES FOR BUILDING A PROGRAM OF PHYSICAL EDUCATION FOR PRESCHOOL CHILDREN WITH SPEECH DISORDERS

The article presents the problem of realization of the process of physical education of preschool children with speech disorders. Researchers believe that speech disorders are a prerequisite for social deprivation caused by sensory deficits. It is in preschool age that children's bodies adapt to regular exercise.

The analysis of scientific researches testifies to high efficiency of realization of process of physical education for children of the presented nosological group of the given age. The process of physical education of preschool children with speech disorders is systematic and requires pre-thought-out and consistent actions and assessment of the motor function of the studied contingent.

The organization of the process of physical education for preschool children with speech disorders has its own distinctive characteristics. Thus, the construction of the process of physical education of children with speech disorders is significantly different from conducting identical classes, compared with almost healthy peers.

Given the urgency of this problem in recent years in Ukraine implemented a number of initiatives to study the implementation of the process of physical education of this group of children. The process of physical education itself hides significant integration opportunities.

However, scientists note the lack of modern programs to organize the process of physical education of children of this nosological group, scientists face the problem of their development. It is possible to assume that the lack of physical education programs for preschool children with speech disorders is not due to sufficient research to assess the levels of motor function of this contingent, and therefore the lack of diagnostic basis.

Accordingly, the irrational use of physical education, due to lack of research on motor function of children with speech disorders to implement the process of physical education of preschool children not only does not implement effective corrective and health effects on the child's body, but can affect the progression of speech disorders, deteriorating health in general.

Key words: *children with speech disorders, physical education, nosological group, motor function, preschool children.*

Постановка проблеми. Порушення мовлення різного генезу є одним з найбільш важких різновидів затримки розвитку. Порушення мовлення є передумовою соціальної депривації, зумовленої сенсорними дефіцитами. Дошкільний вік є найбільш сприятливим чутливим періодом для опанування різноманітних видів рухової діяльності. У дошкільному віці організм дітей адаптується до систематичних занять фізичними вправами. Процес фізичного виховання сприяє формуванню навичок здорового способу життя, розвитку фізичних якостей, що можуть сформува- тись на високому рівні в дошкільному віці.

Відомо, що саме у дошкільному віці починає розвиватися відчуття рухової дії. Також покращується зоровий і тактильний контроль, під час виконання спрямованих рухів з роками розвивається координація рухів (Кураєв, 2001). Особливу увагу сучасні науковці приділяють саме проблемі організації процесу фізичного виховання дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення. Не новиною є те, що у дітей з порушеннями мовлення здебільшого трапляються і рухові розлади різного ступеня прояву. Під руховими розладами розуміють саме порушення координації рухів та дрібної моторики. Саме ці показники вкрай нега-

тивно впливають не тільки на загальний психофізичний стан дошкільників у майбутньому, а і на подальше засвоєння ними освітньої програми (Гучетль, 2019; Кураєв, 2001).

Організація процесу фізичного виховання для дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення має свої відмінні характеристики. Отже, побудова процесу фізичного виховання дітей такої нозологічної групи значно відрізняється від проведення ідентичних занять з практично здоровими однолітками (Боднар, 2015).

З огляду на актуальність такої проблеми останніми роками в Україні реалізовано низку ініціатив щодо дослідження реалізації процесу фізичного виховання цієї групи дітей. Сам процес фізичного виховання приховує у собі значні інтеграційні можливості. Необхідно зазначити, що розроблено та апробовано значну кількість програм фізичного виховання дітей з мовленнєвими порушеннями в умовах інклюзивних дошкільних навчальних закладів та закладів санаторно-компенсуючого типу (Чернігівська, 2017).

Натомість у літературних джерелах майже відсутня інформація щодо реалізації процесу фізичного виховання дітей з порушеннями мовлення в дошкільних навчально-виховних комплексах загального типу (Силаєва, 2014). Натепер отримано незначну кількість наукової інформації щодо дослідження стану здоров'я такої нозологічної групи перед реалізацією процесу фізичного виховання в дошкільному навчальному закладі. У наукових джерелах відсутні дані щодо діагностики стану рухової функції дітей з мовленнєвими порушеннями, що певним чином ускладнює реалізацію процесу фізичного виховання. Несформованість діагностичного поля рухової функції такого контингенту зумовлює проблему реалізації процесу фізичного виховання в дошкільному закладі. Важливим є те, що проблема симбіозу розвитку або корекції рухових дій, фізичних якостей дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення в Україні вивчена не досить. Тобто відсутні як концептуальні, так і технологічні підходи до розв'язання такої проблеми (Костик, 2014).

Аналіз досліджень. Аналіз спеціальної науково-методичної літератури з вибраної теми дослідження засвідчив, що багатьма вченими доведено ефективність застосування засобів фізичного виховання під час навчально-виховного процесу, особливо якщо застосовується цілеспрямований вплив на відхилення параметрів рухової функції (Гаврилова, 2014; Кураєв, 2001).

Відповідно, нераціональне використання засобів фізичного виховання, що зумовлене відсут-

ністю дослідження рухової функції дітей з мовленнєвими порушеннями для реалізації процесу фізичного виховання дітей дошкільного віку, не тільки не реалізує ефективний корекційно-оздоровчий вплив на організм дитини, але й може вплинути як на прогресування мовленнєвих порушень, так і на погіршення стану здоров'я загалом (Омельченко, 2018). Отже, дослідження процесу реалізації фізичного виховання для дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення є актуальною темою дослідження.

Мета статті – проаналізувати дані спеціальної науково-методичної літератури та визначити проблемне поле в реалізації процесу фізичного виховання дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення.

Завдання дослідження – узагальнити дані спеціальної науково-методичної літератури й практичного досвіду з особливостей організації процесу фізичного виховання дітей дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями.

Методи дослідження – аналіз даних спеціальної науково-методичної літератури та практичного досвіду фахівців у галузі фізичного виховання.

Виклад основного матеріалу. Саме під час виховання дітей у дошкільному навчальному закладі діти засвоюють не тільки основні побутові знання та навички, а й удосконалюють свої рухові дії за рахунок застосування засобів фізичного виховання. Програма заняття з фізичного виховання дітей дошкільного віку складається з легкої атлетики, елементів гімнастики, спортивних та рухливих ігор, що сприяють всебічному гармонійному розвитку дошкільнят з урахуванням порушення мовлення (Гучетль, 2019).

У програмі фізичного виховання дошкільного навчального закладу передбачено додаткові заняття для корекції рухових порушень та постави, до яких прийнято відносити логоритміку, рекреаційні заняття різної спрямованості, а також адаптивний спорт (Костик, 2014). У процесі фізичного виховання реалізуються загальні (розвиток, навчання, виховання) та спеціальні завдання. Ці завдання збігаються із завданнями розвитку здорових дітей та відображені в програмних нормативних документах (Гаврилова, 2014).

Спеціальні завдання першочергово мають корекційну, компенсаторну, профілактичну та відновлювальну спрямованість. Вважаємо, що для реалізації корекційної спрямованості фізичного виховання дітей з порушеннями мовлення необхідно дотримуватись таких положень, що враховують відомості про фізичний, соматичний і психічний стан дітей, а саме: вік та стать, результати

медичних оглядів, вихідний рівень фізичного розвитку, стан опорно-рухового апарату і його порушень, здатність дитини до орієнтації в просторі, можливості сприйняття поданого матеріалу, стану нервової системи та ін. (Чернігівська, 2017). Однак у сучасних наукових дослідженнях даних щодо діагностики рухової функції такого контингенту майже не відображено. Це явище і пояснює відсутність сучасних програм фізичного виховання дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення відповідно до оцінки стану опорно-рухового апарату та розвитку моторики (Омельченко, 2018).

Найчастіше фахівці розглядають фізичне виховання дітей різних нозологічних груп як один із важливих напрямів корекційно-педагогічної роботи та пропонують надати заняттям з фізичного виховання необхідної спрямованості (Кураев, 2001). Реалізація таких рекомендацій може відбуватися лише в умовах відокремлення дошкільників з порушеннями мовлення. Однак сучасні науковці ще не приділяли увагу розробкам методик диференціації рухових розладів дітей дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями.

У сучасних вітчизняних наукових літературних джерелах є поодинокі рекомендації щодо практичної організації занять з фізичного виховання для дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення в умовах інклюзивних груп у дошкільних навчальних закладах. Однак акцентується увага на тому, що діти з порушеннями мовлення на заняттях з фізичного виховання мають виконувати корекційні фізичні вправи з урахуванням їхньої нозології, особливу увагу приділяють дихальним вправам та логоритміці. Компетенції дошкільників в умовах інклюзивної освіти формуються на різному дидактичному матеріалі, підбраному для кожної дитини індивідуально (Гучетль, 2019).

Деякі науковці визначають певну суперечливість такої позиції, що визначає певні переваги застосування процесу фізичного виховання в гетерогенних групах, тобто в тих групах, де займаються лише діти з мовленнєвими порушеннями (Гаврилова, 2014). Науковці виділяють, що діяльність таких гетерогенних груп має лише

формальні ознаки. Часто практичні рекомендації щодо застосування інклюзивного фізичного виховання в гетерогенних групах не мають відповідної специфіки щодо її реалізації. Однак вони містять загальні правила та підходять для ефективного розв'язання певних оздоровчих завдань усіх дошкільників, таких як: уникнення перевтоми, відповідність приміщення для фізичного вправлення встановленим санітарно-гігієнічним нормам, забезпечення лікарсько-педагогічного контролю, поступове підвищення навантаження у процесі фізичного виховання та ін. (Гучетль, 2019).

Деякі науковці зазначають необхідність реалізації процесу фізичного виховання саме у гетерогенних групах. У такому разі відбувається інтеграція навчального матеріалу загальноосвітніх та спеціальних програм таким чином, щоб на одному уроці фізичного виховання діти з різним станом психофізичного розвитку вивчали близьку за змістом тему, але відповідно до індивідуальних особливостей дитини (Силаева, 2014). Саме така прогресивна пропозиція не має практичної та деталізованої реалізації, що обґрунтовує причину її практичної необхідності, тобто відсутність спеціальних адаптованих програм.

Науковці виділяють проблему реалізації процесу фізичного виховання дітей з порушеннями мовлення та наголошують на необхідності розробки програми з урахуванням оцінки рухової функції та інтересів такого контингенту (Гаврилова, 2014).

Висновки. Процес фізичного виховання дітей дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями є цілеспрямованим і систематичним та потребує не тільки заздалегідь продуманих, обґрунтованих та послідовних спеціальних педагогічних дій, а і оцінки стану рухової функції (Кураев, 2001). Однак перед науковцями постає проблема не тільки організації процесу фізичного виховання для дітей такої нозологічної групи через відсутність розроблених програм. Можна припустити, що відсутність програм фізичного виховання дітей такого віку з порушеннями мовлення зумовлена недостатнім дослідженням оцінки рухової функції такого контингенту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Боднар І. Р. Специфічні принципи інтегративного фізичного виховання школярів. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. 2015. № 1 (29). С. 5–9.
2. Гаврилова Н. С. Система корекції порушень фонетичного боку мовлення. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. 2014. № 27. С. 37–44.
3. Гучетль А. А. Коррекционно-оздоровительное направление в системе физического воспитания детей старшего дошкольного возраста. *Современные проблемы науки и образования*. 2019. № 2. С. 16–20.
4. Костик С. А. Особливості логопедичної роботи при формуванні звуковимови в дітей з аномаліями зубощелепної системи. *Таврійський вісник освіти*. 2014. № 4(48). С. 79–83.
5. Кураев Г. А. Взаимосвязь развития тонкой моторики кисти и высших технических функций ребенка. *Валеология*. 2001. № 4. С. 31–34.

6. Омельченко І. О. Дидактичне забезпечення фізичного виховання школярів у гетерогенних групах в умовах інклюзивної освіти. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*. 2018. № 1. С. 91–94.

7. Силаева О. А. Принципы проектирования инклюзивной физкультурно-образовательной среды дошкольного образовательного учреждения. *Modern Research of Social Problems*. 2014. № 4 (36). С. 11–16.

8. Чернігівська С. Проблема інклюзивної освіти студентів-інвалідів (у контексті їх реабілітації). *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2017. № 1. С. 245–249.

REFERENCES

1. Bodnar I. R. Spetsyfichni pryntsyipy intehratyvnoho fizychnoho vykhovannya shkolnyariv [Specific principles of integrative physical education of schoolchildren]. *Fizychno vykhovannya, sport i kultura zdorovya u suchasnomu suspilstvi*, 2015, No. 1 (29), pp. 5–9 [in Ukrainian].

2. Havrylova N. S. Systema korektsiyi porushen fonetychnoho boku movlennya [System for correction of disorders of the phonetic side of speech]. *Naukovyy chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Seriya 19: Korektsiyna pedahohika ta spetsialna psykholohiya*, 2014, No. 27, pp. 37–44 [in Ukrainian].

3. Huchetl A. A. Korrektsyonno-ozdorovitelnoye napravleniye v systeme fizycheskoho vospytaniya detey starsheho doskolnoho vozrasta [Correctional and health direction in the system of physical education of older preschool children. Modern problems of science and education]. *Sovremennyye problemy nauky y obrazovaniya*, 2019, No. 2, pp. 16–20 [in Russian].

4. Kostyk S. A. Osoblyvosti lohopedychnoyi roboty pry formuvanni zvukovymovy v ditey z anomaliiamy zuboshchelepnoyi systemy [Features of speech therapy work in the formation of pronunciation in children with abnormalities of the dental system]. *Tavriyskyy visnyk osvity*, 2014, No. 4 (48), pp. 79–83 [in Ukrainian].

5. Kuraev H. A. Vzaymosvyaz razvytyiya tonkoy motoryky kisty y vysshykh tekhnicheskyykh funktsyy rebenka [The relationship between the development of fine motor skills of the hand and the higher technical functions of the child]. *Valeolohyya*, 2001, No. 4, pp. 31–34 [in Russian].

6. Omelchenko I. O. Dydaktychne zabezpechennya fizychnoho vykhovannya shkolnyariv u heterohennykh hrupakh v umovakh inklyuzyvnoyi osvity [Didactic support of physical education of schoolchildren in heterogeneous groups in the conditions of inclusive education]. *Zbirnyk naukovykh prats Khmelnytskoho instytutu sotsialnykh tekhnolohiy Universytetu «Ukrayina»*, 2018, No. 1, pp. 91–94 [in Ukrainian].

7. Sylava O. A. Pryntsyipy proektyrovannya ynklyuzyvnoho fyzkulturno-obrazovatelnoy sredy doskolnoho obrazovatelnoho uchrezhdeniia [Principles of designing an inclusive physical culture and educational environment of preschool educational institution]. *Modern Research of Social Problems*, 2014, No. 4 (36), pp. 11–16 [in Ukrainian].

8. Chernihivska S. Problema inklyuzyvnoyi osvity studentiv-invalidiv (u konteksti yikh rehabilitatsiyi) [The problem of inclusive education of students with disabilities (in the context of their rehabilitation)]. *Sportyvnyy visnyk Prydniprova*, 2017, No. 1, pp. 245–249 [in Ukrainian].